

Oponentský posudek
bakalářské práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Marek Kettner
Pojem lidského světa v myšlení Hannah Arendtové

Přednosti práce

Práce Marka Kettnera svědčí o dobré obeznámenosti s dílem Hannah Arendtové i s relevantní sekundární literaturou. Až na výjimky uvedené níže jsou jeho výklady Arendtové poměrně precizní a založené na dobrém porozumění interpretovaných textů i věcné problematice v nich pojednáváné. Zpravidla se také vyznačují jasností, pevnou myšlenkovou linií a koncentrací na podstatu problematiky, kterou ve své práci sleduje, bez zbytečných odboček či oklik. Marek Kettner přitom prokazuje i schopnost samostatného kritického promýšlení interpretovaných textů. Z tohoto hlediska vyniká zejména 2. kapitola, kterou považuji za nejzdařilejší a nejcennější část práce.

Je třeba ocenit, že se autorovi daří vystihnout některé paradoxy či tenze tkvící v Arendtové konceptu jednání. Jeden z těchto paradoxů spočívá v tom, že Arendtová na jedné straně chápe jednání (a s ním spojené promlouvání) jako jedinou ve vlastním smyslu lidskou činnost a tvrdí, že je pro člověka nevyhnutelné, na druhé straně však sama připouští, že (zejména v antice) bylo jednání omezeno na poměrně úzkou skupinu lidí, a navíc situaci moderní společnosti charakterizuje vítězstvím *animal laborans* spojeným se všeobecnou ztrátou schopnosti jednat (str. 29). Autor klade oprávněnou otázku (na niž však u Arendtové nenacházíme výslovnou odpověď), zda přece jen není možné jednání i v soukromé sféře, byť v omezené míře. Zmíněný paradox se podle něj ještě vyostřuje, vezmeme-li v úvahu, že pouze v jednání je odkrývána osoba a vyjevuje se její jedinečnost. Autor tento paradox řeší svou vlastní interpretační tezí, podle níž nelze jednání zcela eliminovat z lidského života a podle níž je třeba rozlišovat mezi jednáním v „silnějším“ a „slabším smyslu“. V tomto pojetí se jednání ukazuje jako „virtuózní činnost“, kterou lze „uskutečňovat na mnoha různých stupních dokonalosti“ (str. 31).

Autor též oprávněně poukazuje na víceznačnost termínu „svět“, jak ho Arendtová užívá ve svém díle *Vita activa*. Arendtová obvykle chápe svět jako „umělý svět věcí“, který je produktem zhotovování, na některých místech však mluví o „světě lidí“. Autor z toho vyvozuje, že Arendtová pracuje se dvěma různými pojmy světa. Mluví-li Arendtová příležitostně o „světě lidí“, chce tím podle něj vyjádřit, že „svět“ jednajících a promlouvajících lidí „si analogicky se světem věcí podržuje jistou trvalost“, pokud je jednání a promlouvání vtištěno do paměti druhých lidí a zachyceno v příbězích, přestože samo o sobě je prchavé a nezůstává po něm nic uchopitelného a hmatatelného (str. 33).

Práce je dobře strukturována, je psána kultivovaným jazykem a je vcelku pečlivě provedena. Svým rozsahem, ale též ambicí formulovat vlastní interpretační teze, přesahuje parametry práce bakalářské.

Nedostatky práce a náměty k diskusi

Podle mého soudu je nešťastné, že autor nevysvětluje Arendtové pojetí světa hned na počátku své práce, ale činí tak až ve druhé kapitole (str. 32–34). Tato nevyjasněnost pojmu světa, již je zatížena první kapitola práce, vede k řadě problematických interpretačních formulací i vnitřních rozporů. Opakovaně je stírán rozdíl mezi světem a veřejnou sférou. S tím souvisí také nemístná analogie vedená mezi pojmem světa u Arendtové a obcí u Aristotela (str. 8). Problematické je rovněž tvrzení, že „jedním z procesů, které jsou spojeny s vytvořením světa, je uvědomění

vlastní jedinečnosti“ (str. 9), přestože později je správně řečeno, že lidská jedinečnost se ukazuje a uskutečňuje skrze jednání (str. 25, 29). Stejně tak není přesné pojímat dějiny jako proces odehrávající se „jaksi navíc“ ve světě – dějiny jsou výsledkem jednání, které není prostě dáno s výskytem světa. Komplikovaná otázka vztahu světa, jednání a institucí, která by stála za detailnější pojednání, je odbyta dvěma větami (str. 10), přičemž autor z poněkud záhadných důvodů volí jako příklad instituce Národní divadlo (snad chtěl tímto příkladem ilustrovat trvalost instituce navzdory tomu, že může vyhořet). Problematické je i chápání jednání jako „využití možností světa“ (str. 12), jímž je jednání činěno povážlivě závislým na světě. Svět každopádně nelze ztotožňovat s veřejnou sférou, jak to činí opakovaně autor (str. 12, 13, 14), neboť veřejná sféra je konstituována teprve jednáním a promlouváním, zatímco svět – tedy alespoň svět ve smyslu „světa věcí“ – je produktem zhotovování a sám o sobě veřejnou sféru nezakládá. Rozhodně tedy nelze bez dalšího říci, že „svět je veřejný“ (str. 14). Ostatně autor sám později správně uvádí, že veřejný prostor je ustaven lidskou pluralitou (str. 25). Svět sám o sobě také není opředen tkanivem vztahů a lidských záležitostí, jak se domnívá autor (str. 15), nýbrž toto tkanivo se ustavuje pouze tam, kde lidé společně jednají. Některé z výše uvedených formulací týkajících se světa by snad bylo možno přijmout, pokud by se jednalo o „svět lidí“, ale rozhodně neplatí pro „umělý svět věcí“ – toto rozlišení zde však ještě není zavedeno, a není tedy ani specifikováno, který z významů světa má autor v daných případech na mysli.

Není také jasné, co má autor na mysli „automatickými ději“ či „procesy“, které se podle něj odehrávají ve světě a které jsou přerušovány jednáním, jež dokonce údajně může onen samovolně probíhající „vývoj světa otočit o sto osmdesát stupňů“ (str. 12). Autor též na některých místech nesprávně chápe uměleckou tvorbu jako případ jednání (str. 13), přestože jinde sám ukazuje, že umělecká tvorba podle Arendtové spadá do sféry zhotovování (str. 23). Přitom není nikde zmíněna specifická role myšlení pro uměleckou tvorbu.

Jakkoli je třeba ocenit, že autor se pokouší řešit paradoxy přítomné v konceptu jednání | Hannah Arendtové vlastní interpretační tezi, podle níž lze rozlišit jednání v „silnějším“ a „slabším smyslu“, zachází podle mého soudu příliš daleko, když jednání ve „slabším smyslu“ odvozuje z „lidské přirozenosti“ (str. 31). Toto řešení by pro Arendtovou bylo nepřijatelné, protože jednání především předpokládá rovnost, která podle ní není nikterak přirozená, ale o její nastolení je třeba neustále usilovat. Podle mého názoru by bylo třeba celou interpretační tezi znovu promyslet a přeformulovat právě s ohledem na rovnost jakožto základní podmínku jednání.

Odpověď na otázku, proč byl Platón nedůvěřivý k jednání a nahradil jednání zhotovováním, v tom smyslu, že „způsob jeho myšlení se již lišil od uvažování jeho o generaci starších předchůdců“ (str. 39), působí poněkud rozpačitě. Marek Kettner zcela přehlíží klíčovou roli, kterou v tomto ohledu Arendtová připisuje odsouzení a popravě Sókrata. Také důvody nahrazení zhotovování prací a vítězství *animal laborans* v novověku jsou popsány pouze částečně (str. 46-47). Zcela zde chybí zmínka o nových formách organizace či dělby práce v novověku, jímž Arendtová v tomto vývoji připisuje klíčovou roli.

Po formální stránce lze práci vytknout četný výskyt překlepů.

Hodnocení

Práce Marka Kettnera každopádně splňuje – a v některých ohledech dokonce přesahuje – požadavky kladené na bakalářskou práci. Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům nicméně navrhuji hodnocení „velmi dobře“.

Václav Němec, Ph.D.

V Praze, dne 27. 8. 2018

